

Szanowni Państwo,

Wiele rzeczy, wiele spraw i idei starzeje się na tym świecie, ulega presji czasu. Lecz nie starzeje się godność, nie starzeje się solidarność. One są z nami, odradzają się w każdym pokoleniu. O tych wspólnych wartościach, nadających sens naszej cywilizacji i naszemu życiu, chcę dzisiaj mówić do seniorów. Ludzi, których szanuję, podziwiam, i którym wszystko zawdzięczam.

Prawa człowieka to też prawa seniorów

Drogie Seniorki, Drodzy Seniorzy,

Rzecznik Praw Obywatelskich stoi na straży praw człowieka i obywatela. Taka jest moja misja zapisana w Konstytucji RP i ustawie o RPO. Moim obowiązkiem jest zatem dbać o prawa osób starszych z perspektywy praw człowieka: prawa do godności, prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego, poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, prawa do samodzielnego decydowania o swoim życiu. Zadaniem RPO jest ochrona praw każdego człowieka, ale szczególnie ochrona słabszych, przed naruszaniem ich praw, przed wykluczeniem, przed dyskryminacją, przed poniżającym, nieludzkim traktowaniem.

Seniorzy są narażeni na naruszenia praw człowieka i dyskryminację, czasem właśnie ze względu na wiek, z powodu towarzyszącej podeszłemu wiekowi słabości i ograniczenia sprawności.

Naruszenia praw osób starszych

Zwolnienie z pracy ze względu na wiek, odmowa uczestnictwa w szkoleniach, utrudnianie podnoszenia kwalifikacji starszym pracownikom – to przejawy nierównego traktowania ze względu na wiek.

W szpitalu pozostawienie tacy z posiłkiem przy łóżku osoby, która nie może samodzielnie jeść, nie udzielenie jej pomocy w zjedzeniu posiłku – jest poniżającym traktowaniem.

Badanie lekarskie, zabiegi medyczne w obecności osób trzecich – to naruszenie prywatności.

Ze skarg, które trafiają do RPO oraz przeprowadzanych badań wynika, że skala naruszeń praw seniorów jest bardzo duża. Stają się ofiarami w swoich własnych rodzinach, są wykorzystywani, poniżani, nieludzko traktowani. Samotni lub osamotnieni, pozbawieni kontaktu z innymi ludźmi, zamknięci w swoich mieszkaniach, z których nie mogą samodzielnie wyjść. Lub umieszczani przez rodziny w domach pomocy społecznej, wyrwani ze środowiska sąsiadów, zmuszeni do rozstania się z najbliższym przyjacielem – kotem lub psem. Pozbawieni właściwej opieki medycznej, często wręcz zatruwani nadmiarem leków.

Od początku kadencji w ramach spotkań regionalnych odwiedziłem 38 miejscowości w siedmiu województwach. Środowiska seniorów: przedstawiciele gminnych rad seniorów, UTW, organizacje działające na rzecz osób starszych były reprezentowane prawie na każdym spotkaniu. Najczęściej zgłaszane przez nich problemy to brak dostępu do poradni geriatrycznych, rehabilitacji, ośrodków dziennego pobytu dla osób z demencją. Brak podstawowego wsparcia dla opiekunów osób starszych, tracących samodzielność stopniowo (w przypadku choroby Alzheimera) lub nagle – z dnia na dzień (z powodu wylewu bądź udaru).

Działania Rzecznika na rzecz praw osób starszych

Sprawy zgłaszane Rzecznikowi, zarówno w trakcie spotkań regionalnych, jak i w formie skarg do BRPO są podstawą mojego działania. Kompetencje Rzecznika pozwalają na interwencje w sprawach indywidualnych, ale także w sprawach systemowych. Tam gdzie prawo nie działa lub nie jest właściwie stosowane – występuję do parlamentu i rządu. Ministrom zwracam uwagę na problemy zgłaszane przez obywateli, prosząc o zajęcie stanowiska, sugerując konieczność zmian prawnych lub instytucjonalnych. Wiele wystąpień spotyka się ze zrozumieniem i pozytywną reakcją. Inne ponawiane są latami bez widocznego efektu.

Pozytywnym przykładem jest podjęcie inicjatywy ustawodawczej przez Senacką Komisję Praw Człowieka, Praworządności i Petycji. Dotyczy ona zmiany zasad ustalania wysokości emerytury osób urodzonych po 1948 r., które pobierały emeryturę wcześniejszą. Przewidywana zmiana ustawy ma doprowadzić do obliczania emerytury według nowych zasad bez pomniejszania jej podstawy o sumę kwot pobranych emerytur wcześniejszych. W trakcie spotkań regionalnych kobiety z rocznika '53 zgłaszały ten problem. Dlatego skierowałem do Senackiej Komisji stanowisko wskazujące na zasadność podjęcia inicjatywy ustawodawczej w tym zakresie.

Komisja podjęła również decyzję w sprawie przeprowadzenia zmian w ustawie emerytalnej, polegającej na zaliczaniu urlopów wychowawczych do stażu emerytalnego, co również było postulatem RPO.

Interwencje Rzecznika nie zawsze są jednak skuteczne. RPO wielokrotnie występował do Ministra Zdrowia zwracając uwagę na główne niedomagania systemu opieki zdrowotnej dla seniorów: niedostateczne przygotowanie lekarzy do opieki nad osobami w podeszłym wieku, brak krajowej strategii polityki zdrowotnej wobec ludzi starszych, brak odpowiedniej liczby specjalistów z zakresu geriatry, oddziałów i nowych poradni geriatrycznych, nowych metod diagnozowania chorób otępiennych, właściwego systemu finansowania oraz instrumentów wsparcia dla osób opiekujących się osobami starszymi, a także narodowego programu alzheimerowskiego. Mimo podnoszenia tych kwestii od wielu lat – również przez moją poprzedniczkę profesor Irenę Lipowicz – nie ma poprawy w ochronie zdrowia osób starszych.

Najważniejsze wyzwania w dziedzinie ochrony praw seniorów AD2016

Szanowni Państwo,

Najważniejsze wyzwania, przed którymi stoimy dziś w Polsce w dziedzinie ochrony praw seniorów można określić trzema hasłami:

1. Najstarsi przodem
2. Senior u siebie (deinstytucjonalizacja)
3. Wszystkie ręce na pokład (Seniorzy dla Seniorów)

Najstarsi przodem

W najtrudniejszej sytuacji są dziś w Polsce osoby najstarsze, dotknięte wielochorobowością, niesamodzielne. Ich problemom oraz problemom ich opiekunek (bo zdecydowanie częściej to kobiety sprawują opiekę nad swoimi rodzicami) poświęcamy zbyt mało uwagi, wysiłków i starań. Rozwiązania polityk publicznych są w tej dziedzinie delikatnie mówiąc niewystarczające. Wyzwaniem dla polityki centralnej i lokalnej jest stworzenie systemów wsparcia, które zapewnią godną starość.

Wdrożenie ze wszech miar pozytywnych rządowych programów, takich jak ASOS i Senior WIGOR, trafia przede wszystkim do aktywnych i tych, którzy są w dobrej lub średniej kondycji. Pilnie potrzebne są programy pomagające najstarszym, najsłabszym oraz ich opiekunkom.

Wymaga to włączenia kwestii starzenia się społeczeństwa w główny nurt polityki zarówno centralnej, jak i lokalnej. A przygotowywane rozwiązania powinny uwzględniać działania we wszystkich obszarach życia – od kształtowania przestrzeni, przez sieć dostępnych usług geriatrycznych, po ułatwienia w zamianie bądź przystosowaniu mieszkań dla osób z ograniczoną sprawnością. Konieczna jest co najmniej koordynacja, jeśli nie ujednoczenie polityki w obszarze zdrowia i pomocy społecznej. Silosy resortowe są dziś takim utrapieniem, jak w zamierzonych czasach rozbić Polski na dzielnice.

Od rządu i parlamentu możemy wymagać strategii i wieloletnich programów. Od samorządów – budowania na poziomie lokalnym systemów wsparcia dostosowanych do miejscowych potrzeb i możliwości.

Senior u siebie (deinstytucjonalizacja)

Celem działań lokalnych powinno być umożliwienie seniorom przebywanie w ich mieszkaniu, rodzinie, środowisku mimo narastających z wiekiem ograniczeń. Zapewnienie właściwej opieki w środowisku zamieszkania może mieć decydujące znaczenie dla jakości życia osoby starszej.

Nikt nie chciałby na starość trafić do domu opieki – z dala od znajomych kątów, ludzi, drzew i zwierząt. Jak sprawić, by było to możliwe, choć powoli siły człowieka opuszczają?

W tworzeniu lokalnych sieci wsparcia może być pomocna publikacja „System wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania” opracowana przez komisję ekspertów ds. osób

starszych, działającą przy Rzeczniku Praw Obywatelskich. Zawiera ona listę działań w siedmiu obszarach, związanych z potrzebami seniorów: bezpieczeństwo ekonomiczne, zdrowie, opieka, bezpieczeństwo w miejscu zamieszkania, czas wolny, edukacja, mieszkalnictwo.

Łatwo można dzięki niej sprawdzić, co jest do zrobienia w najbliższym otoczeniu, żeby starsi ludzie mogli cieszyć się samodzielnością, a ich rodziny – jeśli nadejdzie czas opieki – nie były przeciążone zadaniami opiekuńczymi.

Eksperci zwracają uwagę, że te działania w lokalnym środowisku muszą być bardzo różnorodne i dobrze skoordynowane. Nie wystarczy dobry lekarz, jeśli mieszkanie nie jest dostosowane do potrzeb osoby starszej. Nie wystarczy przyjazny dom dziennego pobytu, jeśli nie ma do niego jak dojechać. Trzeba też pamiętać o szczególnych potrzebach osób z chorobą Alzheimera lub demencją.

Władze lokalne w wielu miejscowościach szukają rozwiązań i znajdują je z aktywnym udziałem gminnych rad seniorów i organizacji społecznych. Mam nadzieję, że model wsparcia proponowany przez ekspertów naszej komisji będzie takiej aktywności sprzyjał.

Konwencja o prawach osób starszych

Na przestrzeganie praw człowieka, wyznaczanie standardów mają wpływ nie tylko rozwiązania lokalne i krajowe, ale również prawo międzynarodowe.

W 2012 roku w Organizacji Narodów Zjednoczonych rozpoczęły się prace nad stworzeniem Konwencji o prawach osób starszych. Konwencja może przyczynić się do wzmocnienia realizacji praw osób starszych – zarówno tych, które chcą aktywnie uczestniczyć w kształtowaniu otaczającej ich rzeczywistości, jak i tych, które potrzebują wsparcia w codziennym życiu. Pomoże również skuteczniej przeciwdziałać dyskryminacji ze względu na wiek.

Aby ten dokument powstał, konieczne jest szerokie poparcie dla inicjatywy wśród krajów członkowskich ONZ, także Polski. Dlatego w Biurze RPO została zainicjowana kampania „Za starość naszą i waszą!”. Jej celem jest zebranie szerokiego poparcia dla konwencji.

Szczególnie istotne jest włączenie do tworzenia konwencji środowisk osób starszych. Ważny jest również głos i zaangażowanie osób młodych, które wnoszą do dyskusji odmienne spojrzenie i mogą działać na rzecz osób starszych i własnej, godnej starości.

Pamiętajmy, że Polska przyczyniła się do uchwalenia w roku 1989 Konwencji o prawach dziecka, przedkładając w 1978 roku projekt takiej międzynarodowej, powszechnej regulacji prawnej. Teraz nikt nie kwestionuje jej sensu i znaczenia.

A starość jest równie ważna jak dzieciństwo.

Seniorzy dla seniorów (wszystkie ręce na pokład)

Szanowni Państwo, Drogie Seniorki i Seniorzy,

Reprezentujecie na dzisiejszym spotkaniu środowiska osób starszych z całego kraju. Rady seniorów, UTW, organizacje seniorskie.

Jesteście tutaj ponieważ jesteście aktywne i aktywni, zaangażowane i zaangażowani. Swoją wiedzę, umiejętności i siłę przeznaczacie na rzecz innych.

Wasze środowisko ma wielką moc. Dawaliście tego świadectwo w przeszłości wpływając na decyzje polityków, rządu i parlamentu.

Dzisiaj Was proszę – zwróćcie Waszą uwagę na sprawy, o których mówiłem – szczególnie na słabszych od Was, starszych, schorowanych, którzy nie mają sił, by zabiegać o swoje prawa. Wiem, że nie wszystko od Was zależy, ale wierzę w siłę obywatelskiego działania. A Wasze środowisko, jest dziś jednym z najprężniejszych w Polsce. Możecie wpłynąć na los wielu, stać się ich dobroczyńcami, inicjując powstawanie nowych usług w waszych miejscowościach. To Wy najlepiej znacie potrzeby seniorów. To Wam łatwiej zwierzą się, to Wam zaufają.

Oddaję Wam do dyspozycji model wsparcia osób starszych w środowisku zamieszkania. Możecie sprawdzić, które z omawianych potrzeb są u Was zaspokojone. Gdzie są luki, jak można je wypełnić. Na podstawie zawartej w nim siatki możecie opracować mapę usług w Waszej miejscowości. Przygotować plan działania na wiele lat lub spróbować zaspokoić choćby jedną potrzebę, tę której podolacie.

Możecie też być ambasadorami rzecznika praw obywatelskich w Waszym środowisku, informować o prawach, o tym jak przekazywać skargi, zachęcać do korzystania z darmowej infolinii RPO, gdzie można zgłosić problem lub dowiedzieć się, jaka instytucja może pomóc.

Zapraszam też do aktywnego włączenia się w kampanię „Za starość naszą i waszą!” na rzecz Konwencji o prawach osób starszych, zachęcam do podejmowania dyskusji o jej zapisach na spotkaniach UTW.

Żeby poprawić jakość życia seniorów każdy ma do wykonania wiele zadań: parlament, rząd, władze lokalne, Rzecznik Praw Obywatelskich również. Ale bez zaangażowania Waszej wiedzy, mądrości i entuzjazmu wszystkie instytucje będą słabe. To nie instytucje zmieniają świat, ale ludzie tacy jak Wy.

Bez Was nie zmieni się sytuacja seniorów w naszym kraju. Tych obecnych i tych przyszłych.

Życzę Wam owocnych obrad, dobrego zdrowia, dużo siły i wytrwałości.

